

TILNING IJTIMOIIY HAYOTDA VA INSON HAYOTIDA TUTGAN O'RNI INSONIYAT PSIXIKASIGA TA'SIRI

Navruzova Surayyo Umirzakovna

Samarqand viloyati Jomboy tumani 2-maktab psixologi

Annotatsiya: Muloqotga bo'lgan ehtiyoj biologik xususiyatga ega. Muloqot barcha tirik mavjudotlarga xosdir, lekin aynan insoniyat jamiyatida muloqotga bo'lgan ehtiyoj asosiy va muhim rol o'ynaydi, u eng mukammal shakllarga ega bo'ladi, ongli bo'ladi. Kishilik jamiyatida muloqot jamoa va uning a'zolari hayotining barcha jabhalarida rivojlanib boruvchi muayyan jamiyat a'zolari o'rtasida aloqa o'rnatish jarayoni sifatida ishlaydi.

Kalit so'zlar: Muloqot, til, nutq, ma'daniy me'ros, madaniyat, siyosiy jarayonlar, kommunikatsiya, muloqot.

Insoniyatni hayvonot dunyosidan ajratib turuvchi narsa bu uning ongi va til orqali o'zaro ijtimoiy munosabatlarga kirisha olishidir. Til birligi sifatida so'z real olamning belgilangan ob'ekti yoki hodisasi bilan bog'liqdir. Biroq, turli madaniyatlarda bu yozishmalar boshqacha bo'lishi mumkin, chunki bu ob'ektlar yoki hodisalarning o'zlari va ular haqidagi madaniy g'oyalar boshqacha bo'lishi mumkin.

Hozirgi vaqtda umumiy qabul qilingan nuqtai nazar shundan iboratki, har bir xalqning madaniyati va tilida ham umuminsoniy, ham milliy komponentlar mavjud. Dunyodagi barcha odamlar yoki alohida madaniyat vakillari tomonidan bir xil tushuniladigan universal ma'nolar madaniyatlararo muloqot uchun asos yaratadi, ularsiz

madaniyatlararo tushunish printsiplal jihatdan imkonsiz bo'ladi. Shu bilan birga, har qanday madaniyatda tilda, axloqiy me'yorlarda, e'tiqodlarda, xatti-harakatlarda va hokazolarda mustahkamlangan o'ziga xos madaniy ma'nolar mavjud. Yuqorida ko'rsatilgan til, tafakkur va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlik 20-asrda rivojlangan. madaniyatga semiotik yondashuv, madaniyatni belgilar va matnlar yig'indisi sifatida ko'rib chiqish. Til birinchi navbatda ijtimoiy muloqot vositasi, ifoda va tushunish vositasidir. Muloqot (aloqa - lot. communicatio - xabar, aloqa) - axborot almashish va birgalikdagi faoliyatni amalga oshirish zarurati bilan bog'liq bo'lgan odamlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirning o'ziga xos shakli. Muloqotga bo'lgan ehtiyoj biologik xususiyatga ega. Muloqot barcha tirik mavjudotlarga xosdir, lekin aynan insoniyat jamiyatida muloqotga bo'lgan ehtiyoj asosiy va muhim rol o'ynaydi, u eng mukammal shakllarga ega bo'ladi, ongli bo'ladi. Kishilik jamiyatida muloqot jamoa va uning a'zolari hayotining barcha jabhalarida rivojlanib boruvchi muayyan jamiyat a'zolari o'rtasida aloqa o'rnatish jarayoni sifatida ishlaydi. A.A. tomonidan ta'riflangan aloqa. Leontiev, bu odamlarning jamoaviy faoliyatdagi o'zaro ta'sirini ta'minlaydigan, ijtimoiy va shaxsiy, psixologik munosabatlarni amalga oshirish va muayyan vositalardan foydalanishni ta'minlaydigan maqsadli va g'ayratli jarayonlar tizimi, birinchi navbatda - til. Tilning kognitiv jihati foydalanishning uchta holatida namoyon bo'ladi. ... Birinchidan, til ijtimoiy bilish quroli, jamiyat tomonidan yangi bilimlarni olish quroli sifatida. Aynan rivojlangan shakllardagi inson tafakkurining lingvistik tabiati insonga tasvir va tushunchalar bilan ishlash, mulohazalar va xulosalar chiqarish va bularning barchasi natijasida bevosita ob'ektiv voqelikka murojaat qilmasdan, yangi tushunchalarni olish imkoniyatini beradi. u haqida bilim. Ikkinchidan, til individual bilish quroli, shaxs tomonidan kognitiv vazifani hal qilish usulidir. ... Uchinchidan, til ob'ektiv voqelikni "deobyektivlashtirish" vositasi, shaxsni ijtimoiylashtirishning eng muhim vositasidir. A.A.Leontiev ta'kidlaganidek, muloqot faoliyat turlaridan biridir. "Bu barcha holatlarda muloqot mustaqil faoliyat sifatida harakat qiladi, degani emas; u shunday bo'lishi muhim, garchi u boshqa, kommunikativ bo'lmagan faoliyatning tarkibiy qismi, ajralmas qismi (va

ayni paytda shart) sifatida ham harakat qilishi mumkin. Va agar biz muloqotni faoliyat deb tushunsak, aksioma, birinchi navbatda, uning maqsadliligi (o'ziga xos xususiyatning mavjudligi) ekanligi ayon bo'ladi. maqsadlar, mustaqil yoki boshqa maqsadlarga bo'ysunuvchi, o'ziga xos mavjudligi sabab); ikkinchidan, uning samaradorligi erishilgan natijaning ko'zlangan maqsad bilan mos kelishining o'lchovidir; uchinchidan, birinchi navbatda majburiylik faktida ifodalangan normativlik [ijtimoiy nazorat](#) aloqa harakatining borishi va natijalari ortida.

Til tevarak-atrofdagi voqelikning predmet va hodisalarini bildiruvchi belgilar va belgilar tizimidir. Tilning asosiy elementi so'z bo'lib, u odamni o'rab turgan dunyoning muayyan voqeliklarini bildirish uchun qabul qilingan belgi yoki belgidir. So'z ob'ektiv voqelikda yoki inson tasavvurida mavjud bo'lgan u yoki bu ob'ektni aks ettiruvchi ong bilan bog'liq. Nutq- bu faoliyat tafakkur bilan bog'liq bo'lib, bu faqat til mavjudligida mumkin. Nutq - tildan foydalanish jarayoni, ya'ni. til nutq orqali amalga oshiriladi. Inson nutqi kimdir bilan muloqotga kirishish yoki biror narsa bilan muloqot qilish zarurligiga javoban paydo bo'ladi. Inson nutqining asosiy vazifasi kommunikativ. Nutq kommunikativ maqsadlar uchun vositadir. Og'zaki muloqot - orqali odamlar o'rtasida maqsadli, to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita aloqani o'rnatish va qo'llab-quvvatlash jarayoni til. Nutq ma'lum funktsiyalarni bajaradi, ularning har biri ma'lum bir maqsadga mos keladi. Nutqning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

Ø indikativ(indikativ), uning maqsadi ob'ektga ishora qilish, ma'lumotni etkazish yoki adresatni harakatga undash maqsadida boshqasiga xabar yuborish;

Ø predikativ, maqsadi - bu masala bo'yicha o'z fikrini bildirish;

Ø hissiy ekspressiv, maqsadi - biror narsaga yoki vaziyatga o'z munosabatini bildirish;

Ø kognitiv, uning maqsadi - bilish, ong faoliyatini nominatsiya (belgilash), havola (ta'rif), baholash parametrlarida ifodalash;

Ø tartibga solish, maqsadi - xatti-harakatlar va harakatlarni dasturlash va nazorat qilish;

Ø semantik(umumlashtirish funktsiyasi), uning maqsadi tashqi dunyoda narsalar, hodisalar, harakatlar, ular o'rtasidagi munosabatlarning mazmunli xususiyatlarini aks ettiruvchi fikrda yashiringan ma'noni etkazishdir.

Turli xil real hayotiy vaziyatlarda tildan foydalanish nutq harakati, nutqiy harakatlar majmui. Nutqning xatti-harakati kommunikantlar kiradigan u yoki bu turdagi muloqot bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori. Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi. – T.: Sharq, 1997.
2. Hamdamova M. Ma’naviyat asoslari. T., Fan va texnologiya, 2008.
3. Imamova M. Oilada bolalarning ma’naviy, axloqiy tarbiyasi – T.: O‘zbekiston, 1999.
4. Musurmonova O. Ma’naviy qadriyat va yoshlar tarbiyasi. – T. O‘qituvchi, 1996.
5. Ibragimov X., Abdullayeva Sh. Pedagogika nazariyasi (darslik). –T.: Fan va texnologiya, 2008.
6. M.M. Dovidxonov “Talqin va Tadqiqotlar” “yoshlarni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalashda oila va mahallaning o‘rni” <https://doi.org/10.5281/zenodo.7583063>